

A régi Sugár-utról

VISSZAEMLEKEZÉS PUSKÁS TIVADARRA

Irta Várady Zsigmondné

Kopogtatás nélkül rohantam be apám szobájába, melyben sötét meggy színű függönyök takarták el az opera előtt napozó sphinxeket. A fűtőt szobában kissé nyitva voltak az ablakok s még hősze volt a levegőnek, mikor becsörtettem erre a nekünk tiltott területre.

Az iskolatáska reszkető kezében, a sapka fejemen, se köszönés, se meghajlás, csak értelmetlen, ijedt hadarás: Apa... apa... az ebédelőben elbujt egy rabló és nincs ott senki és valaki a fotel mögött fenyeget és morog és...

Itt abbahagytam, mert csak most vettem észre, hogy apámon kívül még egy ur van a szobában s csodálkozva láttam, hogy hajmeresztő közlésem egyikükre se tett mélyebb benyomást.

Egy ideig zavartalanul irkáltak tovább valami mértani rajzokkal teleírkált nagy árkus papirosra s csak néhány pillanat múlva fordultak felém.

Apám levette fejéről a sapkát, megigazgatta hosszú copfjait és mint egy felnőtt dámát, bemutatott: a nagy gimnazistalányom, Etelka és barátom, Puskás Tivadar.

Egy erős kéz szorította össze a kötéskötést kesztyűkbe merevedett ujjaimat. Én visszahagytam. Ez volt első találkozásom azzal a rendkívüli emberrel, kívül később még igen sokszor voltam együtt szüleim szalonjában vagy vacsoraszalunknál.

Ebben a percben azonban nem érdekelt ez a feltűnően jó megjelenésű ur ember, sem szép, szabályos arca, sem angolos előkelősége.

A rabló... a rabló... dadogtam újra ijedten. De apám, úgy látszik, nem félt a rablótól, mert „Theo bácsi majd elkergeti” — mondta nyugodtan s tovább írt.

Puskás Tivadar tényleg hősies lélekjelenléttel ment az ebédő felé s egyre biztatott engem is.

De én, feledve Zrínyi Ilonáról és Dobó Katicáról írt jeles dolgozataimat, az ajtó mögé húzódtam s ott döntöttem el magamban, hogy apám a bátor idegent bizonyosan azért nevezte Puskásnak, mert láthatatlanul puskát hord magánál. Így is nagy merészségnek találtam, hogy egyenesen a fotel felé tartott. Elvégre a lábánál fogva is leránthatta volna a rabló, aki még mindig morgott. De nem történt semmi ehhez hasonló. Sőt. Az idegen ur egy kézmozdulatára elhallgatott, a morgás megszűnt.

A hős (örökre az maradt az én szememben) felém fordult:

Elment!

Én: hova?

Ő: a falba.

Én: meghalt?

Ő: nem, visszahívjam?

Én: a viláért sem, félek még a hangjától is!

Ő: hátha most szebb hangja lenne, no jöjjön már közelebb, nem mindig rablók a rablók.

Apa is ott állt már és nevetett. Egy parányi mocorgást hallottam a falon, s aztán a rabló gyönyörű szoprán hangon énekelte a fotel támlájára hajtott fülembé, hogy: szeretlek Roxelánom, tiéd egész valóm...

Igy ismerkedtem meg a telefonhírmondóval.

MÁS!

Mienk volt az első telefonok egyike.

MÁS!

Mienk volt az első telefonhírmondók egyike és az a fotel, melyből Puskás nálunk hallgatta „beszélő-újságját”, még most is ott áll a régi sugárúti lakásban, szemben az operával.

Kár, hogy tulfiatal voltam még akkor, hogy Puskás Tivadar egészen kivételes intelligenciájú, szárazon szeretetreméltó és európaian fejlesztlen egyéniségét kellően értékelni tudtam volna. Inkább csak a felnőttek arckifejezésén láttam, mennyi érdeklődéssel hallgatják szavait. Angol és magyar mérnökök, kiknek névjegyei sokáig ott porosodtak egy bronzlábon álló hattyuban, Krasznay Ferenc és Pekár Imre mint jogi szakértők, Lánzy Leó és Weiss Fülöp, mint a pénzügyvilág nagy tekintélyei

sokszor vettek részt ezeken az apám dolgozószobájában lezajlott Puskás-üléseken, melyeknek főközpont megöltő aktái apánk halála után ránk maradtak.

De hogy valamelyest mégis ösztönösen éreztem másszerűségét és hogy kislányos rajongással néztem fel arra a szép, komoly csaknem szomorú arcra, mutatja az is, hogy igen élethű fényképét, melyet anyámnak adott, megőriztem s hogy egy véletlen folytán közjegyzőileg hitelesített, sajnos összetintázott, aláírását, egy összetépett aktáról a papirkosárból kihalásztam s maig, több mint egy félszázadon át lánykori emlékeim között tapogattam egy zsidói fényfotóval együtt.

MÁS!

Egy izben a kapuban akadunk össze s mivel akkor abban a nagy épületben nem volt felvonó, együtt indultunk fel az emeletre.

Szaladjunk kétfelé — ajánlottam a jobbra és balra egyformán elágazó lépcsőre mutatva —, majd az első pihenőnél találkozunk. De én felszaladtam az egyik oldalon és újból le a másikon, mialatt ő hosszú lábával lassan, csaknem óvatosan lépett fokról-fokra. Az arca és szép, okos homloka még a szokottnál is sápadtabbnak, komolyabbnak tűnt nekem. Nagy stációkat tartottunk s én sugaras szemmel hallgattam, amit amerikai kislányokról, kislányokról mesélt. Szerette a sportot és a zenét s szerette, hogy mi is sportoltunk s hogy minden héten komoly kvartettben játszottunk, Grünfeld Vilmos, az opera koncertmestere vezetése mellett. Azt is apám okos nevelési módszerének tudta be, hogy ilyen fiatal korban már négy nyelven beszéltünk. Mire előszobánk elé értünk, megígérte, hogy néhány nap múlva, ha lemennek Zsidóra, magukkal visznek engem is, hogy lássam, mint csalják ki a földből furokkal a petróleumot.

Le is vittek.

Rövid, zsemlyeszintű felöltő volt rajta azon a hüvös télutói napon, melyen a pályaudvarnál találkoztunk. Mindenféle nemzetiségi ur. apám, angol nevelőnőm és én. A „Missi” nagyon bájos öreg dáma volt, loknikba csavart ősz haja alatt mintha elefántcsontból lett volna finom arca. Angol őseitől nem örökölt egyebet, mint a Stuart Mária nevet és ezt fejedelmi nobilitással viselte. Puskás és ő mindig angolul beszéltek s én örültem, hogy ebbe a társalgásba fennakadás nélkül kotyoghattam bele.

A zsidói állomásról négy kocsi szállított bennünket a furóhelyig. Akkor úgy láttam, hogy annak az egész petróleumos vállalkozásnak a spiritus rectora egy Ritter von Stavenoff (vagy Stavenov) nevű ur volt. Sohase jöttem tisztába vele, miféle ország vállalta gyermekének. Külsőben, belsőben merő ellentéte volt Puskásnak. Beretvált arcu, alacsony, örökké mozgó, nyugtalan vérű emberke. Modorát inkább lengyelnek véltem volna, de nyakkendőjében arany tűt hordott, mely parányi orosz sas volt, cári koronával fején. Egész uton egy cseh gyertyagyárossal igyekeztek egymást meggyőzni, ami elég nehezen ment, mert Stavenoff (vagy — ow) kitűnően beszélt franciául, de csak törte a németet, míg a cseh németül tudott elég jól, de alig franciául. Végül is a vita hevében csehül hadart, ami nagyon mulatságos volt, mert ezt senki se értette az egész társaságban.

A kirándulás részleteiből már csak arra emlékszem, hogy az egyik fúró eltörött, az olaj mellékutakon elbujt, s ha akkor már tudtam volna Mosszulról, megjósolhattam volna, hogy Zsidó nem fog neki konkurenciát csinálni, de így — mikor visszafelé jövet, Puskás és Stavenoff (—ow) közé ékelve — a fenyesek között sok mindenféle gondolat, még azt sem tudtam, hogy itt és akkor vált illó olajja és szállt el apai örökségem egy része.

Az egész kaukázusi lendülettel megindult petróleumkutatóból nem maradt egyéb, mint egy halványodó emlék és sok-sok láda paraffingyertya, melylől estendőig volt rosszszagu lakásunk. Utolsó példányait ezeknek a vaskos, sárgászöld gyertyáknak már csak falusi há-

zunkban látja emlékezetem. Gyerekszobánk falán függött egy furcsa valami, mely előbbi életében bizonyosan egyéb célokat szolgált. Mi a *Lányok Lapját*, a *Forgó bácsi Kis Ujság*-ját szoktuk beledobni a „Kis hasba”. Őcsém keresztelte el így, mert olyan volt, mint egy püf-fedi gyerekbendő. Anyaga bádog, színe flóderezett krómsárga. Akasztója gyertyatartópolcban végződött s erre állították esténként a ptykés éjjelimecesest, nappal pedig a zsidói gyertyák egyike ékeskedett rajta. Ha lefekvés előtt meggyújtottuk, már a kerikapuban szagolhatta mindenki, hogy a gyerekszobában „Este van, este van, ki-ki nyugalomba...”

Itt élték rövid életüket a petróleumforrás utolsó termékei, melyekbe hiába préselték három csatornát, ők egyéni akarással csurogtak kifelé gyertyatartóra, állványra, padlóra, szőnyegre, elgörbült, hosszú kanóccal terjesztve emléket és szagot.

De nem, a legutolsókat mégsem itt láttam.

MÁS — mondta volna most a telefonhírmondó.

Mert közben tragédiát írt a sors.

Egy gyermekbetegség hosszabb időre ágyba nyomott s ott töltöttem születésnapomat, március 8-át is.

Ezen a napon egy saját külön „Rablóval” ajándékozott meg „Theo” bácsi. De azt a két zsinór-függő fület, melylől már régen elfelejtettem felni, soha többé nem tudtam megköszönni. Mire én néhány nap múlva felépültem, ő már nem volt az élők között.

Fel se tudtam fogni azt a lehetetlennek látszó, hogy az ő „Zóna-ideje”, ez a nagyszerű, pontos zónaidő már lejárt.

Gyönyörű lányait láttam még egyszer gyászban, mikor Halottak napján a legutolsó zsidói paraffingyertyákat vittük ki egy sirra, melyben örök álmát aludta Edisonsnak és valami kicsit egy értelmelen kisleánynak barátja, a zseniális magyar feltaláló: Puskás Tivadar.